

Melkerts zwaar bewaakte leven

'You never walk alone hier'

Bagdad, maandagmorgen, vijf voor negen. Aan de tafel in zijn residentie zitten Ad Melkert en zijn tweede man, de Pool Jerzy Skuratowicz. Voor de gesloten gordijnen achter Melkert hangen de vlaggen van de VN en Irak. Een Indiase ober komt plechtig aan met een stuk kaas en een kaasschaaf op een zilveren dienblad. Melkert smeert nog een boterham. Het begin van opnieuw een drukke dag voor de speciale vertegenwoordiger van de secretaris-generaal van de VN in Irak.

Oud-PvdA-leider Ad Melkert verhuisde na zijn smadelijke verkiezingsnederlaag tegen Pim Fortuyn in 2002 naar de Wereldbank in Washington. Daarna maakte hij snel carrière: hij werd tweede man van de UNDP, het VN-ontwikkelingsprogramma, en in juli 2009 hoofd van de UN Assistance Mission for Iraq (Unami). Die missie geeft uitvoering aan de resoluties van de VN Veiligheidsraad, wat in Irak anno 2011 betekent: de Iraakse regering adviseren. 'De soevereiniteit is teruggedaan naar Irak. Het is op vrijwillige basis dat men een rol van UNAMI aanvaardt,' zal Melkert vandaag herhaaldelijk verklaren.

Maar een beginnende democratie in een olie-land adviseren is lastig. Zeker als die regering na jarenlange Amerikaanse dominantie hypergevoelig is geworden voor buitenlandse inmenging en er ondertussen een hevige machtsstrijd wordt uitgevochten tussen de sjiitische meerderheid (zestig procent van de bevolking),

Namens de VN 'adviseert' Ad Melkert Irak over democratisering en verzoening. Een loeizware baan. En kan hij wel iets bereiken?

door Paulien Bakker
foto's Henry Arvidsson

de Koerden (twintig procent) en de Arabische soennieten (twintig procent). Irak gleed de laatste jaren af tot een van de meest corrupte landen ter wereld, volgens Transparency International alleen voorbijgestreefd door Afghanistan, Birma en Somalië.

Afgeschermde ramen

Om even na negenen stapt assistente Victoria ('Ik wil niet op de foto, mijn moeder weet niet dat ik hier ben') binnen. Victoria geeft Melkert de dagelijkse briefing. Terwijl de Indiase obers een tweede tafel tegen de ontbijttafel aan-

schuiven en het geheel gereedmaken voor het overleg, loopt Melkert de wenteltrap op naar zijn werk- en slaapvertrekken. Het is donker in de kamer, de ramen zijn afgeschermd tegen mogelijke granaataanvallen. Melkerts bureau is bezaaid met tijdschriften en dossiers. Hij gaat aan het werk op zijn laptop op het bijzet-tafeltje onder een bureaulamp.

Beneden arriveren ondertussen Mohamed, een van Unami's politiek adviseurs, en Riem, hoofd van de vertaalunit. De laatste haalt vertaalsetjes uit een koffer en test die één voor één. Verwacht worden drie afgevaardigden van de grootste coalities in het parlement: Salman al-Jumaili van Iraqiyya, Hassan al-Sunaid van de State of Law Coalition en vicepremier dr. Rowsch Nuri Shaways van de Kurdistan List. Ze

komen praten over de grens tussen Arabisch en het autonome Koerdische Irak. Gevreesd wordt dat Irak na de Amerikaanse terugtrekking zal vervallen in een burgeroorlog. Het lont in het kruitvat is de olierijke stad Kirkuk. Melkert zal zich later laten ontvallen: 'Er hoeft maar iets te gebeuren en de vlam slaat in de pan in de hele regio.'

Genoeg sjiieten!

Even voor tien verschijnen de eerste twee gasten met een assistent. Melkert komt naar beneden en schudt handen. 'Goedemorgen,' zegt hij in het Engels. 'Is het druk in het parlement?' Hassan al-Sunaid glimlacht. 'Ja, maar het is niet erg belangrijk.' Dan zwijgt hij. Skuratowicz komt erbij. De gasten praten verder in

het Arabisch, ze doen geen moeite hun gastheer erbij betrekken. Melkert staat op en loopt naar de tafel. Hij deelt alvast de hand-outs uit, in het Arabisch voor zijn gesprekspartners, in het Engels voor de Unami-medewerkers. Als de laatkomer arriveert, schuiven de mannen meteen aan de omgetoverde ontbijttafel.

Melkert: 'We zijn hier om te praten over de ingestelde verkiezingen voor de provinciale raad in Kirkuk.' Een ober gaat rond met thee. 'Ik geloof stellig dat we nu stappen moeten doen om te komen tot provinciale verkiezingen.' Riem vertaalt simultaan. De vier mannen maken zwijgend aantekeningen. 'Ik wil eerst van u weten of alle belangrijke kwesties in deze hand-out worden vermeld en ten tweede wie we voor verdere besprekingen moeten uitnodigen.'

De vicepremier zegt: 'De beslissing moet ook goedgekeurd worden door mensen uit de regio. Dus het lijkt me goed als we kunnen beslissen wie bij de volgende bespreking aanwezig moeten zijn.' Ook de andere twee mannen houden een instemmend betoog. 'Dit document zit honderd procent op het juiste spoor. Hiermee kan ik de Arabische facties in Kirkuk mee krijgen. Maar voor beslissingen moet ik terug naar Kirkuk.'

Melkert vraagt wie er bij de volgende bijeenkomst aanwezig moeten zijn. 'Ik zou denken aan twee of drie mensen uit de Kirkukse politiek?' De elektriciteit floept uit en dan weer aan. De mannen aan de overzijde beginnen te discussiëren. 'Er moeten wel genoeg sjiieten bij!' Unami's Mohamed noteert uiteindelijk ze-

Als Ad Melkert behoefte heeft aan frisse lucht, gaat hij het dak op. 'Ik wil er verder niet larmoyant over doen, maar je maakt offers om hier te werken'

ventien namen. ‘Dat is een grote groep, maar het is belangrijk dat Kirkuk goed gerepresenteerd wordt,’ zegt Melkert. Hij wil meteen een nieuwe afspraak plannen.

Onbespreekbaar

Door naar het tweede thema van de ochtend: in de betwiste gebieden werkt het Iraakse leger samen met het Koerdische (peshmerga-)leger en de Amerikanen. Maar hoe moet dat straks als de Amerikanen vertrekken? ‘Wij als VN zouden daarin een rol kunnen spelen. Maar laat ik er meteen op wijzen dat elke beslissing die daarover wordt genomen aan de regering in Bagdad en Erbil is. Wij als Unami zijn hier alleen om te adviseren en assisteren op verzoek van de Iraakse regering.’ ‘Een nieuwe internationale troepenmacht toelaten is ongeveer onmogelijk,’ zegt een van de mannen, ‘de regionale situatie laat dat niet toe.’ ‘Dit is ook niet een voorstel voor een Unami-troepenmacht. Het zou kunnen gaan om een politieke adviesrol. Ik ben me ervan bewust dat dat zeer gevoelig ligt. Ik wil alleen tijdig beginnen met nadenken hoe het straks verder moet.’ Het blijft stil aan de overkant. ‘Denkt u er nog even over na,’ zegt Melkert uiteindelijk. De mannen gaan weer verder in het Arabisch.

Als ze om kwart voor twaalf allemaal de deur uit zijn, haalt Skuratowicz opgelucht adem. Het is goed gegaan – al laat hij zich een paar dagen later op een receptie ontvallen dat hij blij zal zijn als zijn jaarcontract erop zit, omdat men hier de ene dag ‘ja’ en de volgende ‘nee’ zegt. Het ligt in lijn met wat onafhankelijke bronnen later vertellen: voor de Arabieren in Kirkuk is het nu organiseren van verkiezingen, zoals Melkert wil, onbespreekbaar. ‘Natuurlijk komt iedereen aan tafel, je wilt niet de partij zijn die het laat afweten, zegt de onafhankelijke Koerdische adviseur Rebin Rasul. Hebben de strijdende partijen wel belang bij het vinden van een oplossing? Melkert: ‘Dat is altijd een goede vraag om te stellen. Soms ontlenuen partijen hun identiteit aan het conflict. De kunst is hen ervan te doordringen dat het laten voortbestaan van het conflict vroeger of later kan leiden tot onoverzienbare gevolgen.’

De bubbel

Het Unami-team vertrekt naar kantoor. Melkert trekt zich terug in zijn werkkamer. Om tien voor één loopt hij de wenteltrap af. Een Nieuw-Zeelandse beveiliging met een glazen oog loopt voor hem uit. Buiten staan drie gepantserde voertuigen voor. ‘You never walk alone hier,’ zegt Melkert mat. Zijn voorganger Sérgio Vieira de Mello kwam in 2003 met eenentwintig VN-medewerkers bij een bomaanslag op het VN-kwartier om. Unami bracht haar missie terug tot het

Stafvergadering in het hoofdkwartier van Unami: ‘Hoe staat het met het geweld vandaag?’

minimum. De VN-staf in Bagdad telt inclusief UNDP en UNHCR zo’n honderdzeventig leden en een veelvoud daarvan aan bewakers. De streng bewaakte Unami-compound ligt in de beveiligde International Zone (IZ), die ongeveer een vijfde van Bagdad beslaat en waar gewone Iraaken niet komen. In ‘de bubbel’ hebben commerciële beveiligingsbedrijven het voor het zeggen. VN-medewerkers verlaten de IZ alleen in konvooi. Voor bezoekers van buiten de IZ dient Unami vier dagen van tevoren schriftelijk toestemming aan te vragen bij het Iraakse leger, die de zone beveiligd.

Als Melkert behoefte heeft aan frisse lucht, gaat hij het dak op. Dat is vrije tijd in Irak: aan het einde van de dag op het dak zitten en luisteren naar de muezzin. Soms gaat hij tennissen, maar de beveiliging maakt zelfs dat een

omslachtige exercitie. Hij wist het toen hij de baan aanvaardde – bij zijn aantreden kondigde hij aan het maximaal twee jaar te zullen doen. In juli is het twee jaar. ‘Ik wil er verder niet larmoyant over doen, maar je maakt in je persoonlijk leven offers om hier te werken, dat geldt voor de hele internationale staf. Daar staat tegenover dat het van belang is wat we doen. Maar er komt een keer een einde aan.’

Een paar minuten later arriveert het konvooi bij het schoolgebouwtje waar Unami resideert en loopt Melkert naar zijn met tl-buizen verlichte werkkamer. Hij gaat met Mohamed zijn agenda door en dan is het lunchtijd. Melkert loopt met zijn beveiligers naar de kantine. Op de terugweg zegt hij: ‘Vrede werkt alleen als het zelfverkozen vrede is. De Verenigde Staten

‘In Irak heeft men weinig vertrouwen in Unami of Melkert’

dwongen het af. Wij adviseren, maar we laten het nemen van beslissingen over aan de Iraaken.’

Terug bij zijn kamer zegt Melkert gedecideerd: ‘Als je het niet erg vindt, wil ik dit gesprek graag alleen doen.’ Voor de komende bijeenkomst met ambassadeurs laat de Amerikaanse speciale ambassadeur Larry Butler zich vooraf persoonlijk bijpraten.

Bermbom

‘Welkom,’ zegt Melkert even later in een overvolle vergaderkamer. Er zijn zo’n dertig mensen bijeen, bijna allemaal mannen, één in priesterzwart van het Vaticaan. Aanleiding voor de bijeenkomst is de aanval van het Iraakse leger op kamp Ashraf, waarbij vierendertig doden vielen. In kamp Ashraf wonen ruim drieduizend aanhangers van de Iraanse verzetsbeweging Mujahedeen Khalq, die onder Saddam een warm onthaal kreeg in Irak en als tegenprestatie missies voor de dictator uitvoerde. Nu kunnen ze niet terug naar Iran, zijn ze gehaat in Irak, en vanwege hun gewelddadige reputatie nergens welkom. De Amerikanen lieten de kwestie jaren liggen, maar de Iraakse regering wil nu van hen af. Melkert: ‘Sinds halverwege 2009 is Unami betrokken bij het geregeld monitoren van de situatie in het kamp en worden er gesprekken gevoerd met de Iraakse regering. We hebben steeds erop aangedrongen om samen naar een oplossing te kijken en niet over te gaan tot gewelddadige uitzetting. Deze aanval kwam voor ons als verrassing. Er moet een internationaal onderzoek en een oplossing komen.’

Melkert benoemt de drie belanghebbenden in het conflict: de Iraakse regering, de kampbewoners en de internationale gemeenschap. De

Britse ambassadeur meent dat Melkert de rol van Europese landen overdrijft. ‘Onze mischieten,’ roept een andere diplomaat, ‘maar mag ik de Amerikaanse ambassadeur vragen om een reactie?’ Butler zegt afgemeten: ‘De Amerikaanse belangen in dezen zijn uitsluitend om Unami te steunen. Onze militairen vertrekken met acht maanden.’

Melkert roept de ambassadeurs op om mee te denken over een oplossing. ‘Het alternatief is akelig. Als het hier fout afloopt, zal het lastig zijn voor jullie regeringen om hun afzijdigheid uit te leggen.’ ‘Maar hebben ze het geweld al afgezworen?’ vraagt de Nederlandse plaatsvervangende ambassadeur Lars Tummers. Een Unami-medewerker verklaart: ‘Ze zullen zich blijven verzetten tegen het regime in Iran. Wel hebben ze schriftelijk aangegeven verder af te zien van terreurdaden. Officieel hebben ze geen leger meer.’

Er volgt nog een aantal punten en dan sluit Melkert de vergadering. Hij loopt direct terug naar zijn kamer. De volgende afspraak arriveert, een journalist van *The Washington Post* in donkerbruin pak met gelijkkleurige gympen. Na het interview doet Melkert zijn stropdas af en gaat weer achter zijn bureau zitten. Victoria brengt een map met verzoeken voor afspraken buiten de IZ. Voor elke afspraak moet Melkert persoonlijk tekenen. ‘Je voorkomt er niets mee, maar ik teken voor acceptabele risico’s.’ Vorig jaar oktober reed zijn eigen konvooi op een bermbom. ‘Ik herkende meteen wat er aan de hand was door de VN-training die ik in Amman volgde. Dat hielp. Ik heb er geen last meer van, nee.’

Eigen milities

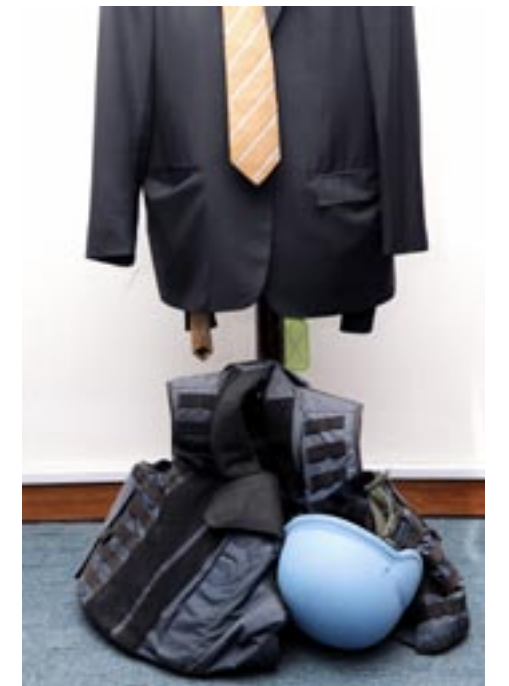
Half zes, *staff meeting*. In de vergaderruimte zitten tien VN-medewerkers. Er worden grapjes gemaakt over het nut van de ambassadeursbijeenkomst. ‘Ja,’ grapt Melkert mee, ‘we hadden een open en eerlijke discussie.’ Dan weer serieus: ‘Ik had niet verwacht dat men meteen met een oplossing zou komen, maar wel gehoopt op meer input.’ Overigens wordt er na afloop ook aan ambassadeurszijde gemopperd. ‘Wij hebben het probleem niet veroorzaakt, maar wij mogen het wel gaan oplossen.’ Melkert wordt internationaal als een groot diplomaat met ruime dossierkennis gezien, maar de vraag is of dat voldoende is om Irak verder te helpen. Aan Iraakse zijde is men daar niet optimistisch over. Rebin Rasul: ‘Ik denk niet dat hij het vermogen heeft zaken te veranderen, in Irak heeft men weinig vertrouwen in Unami of Melkert.’

Over tot de orde van de dag. ‘Wat gebeurde er in de media?’ Een medewerker geeft een samenvatting. ‘Hoe staat het met het geweld

vandaag?’ Een andere medewerker vat samen: een aantal explosies in Bagdad, in Kirkuk schoten de veiligheidstroepen van het provinciehuis op elkaar. ‘Hoe is de politieke situatie?’ Een derde medewerker vertelt over demonstraties in Mosul. ‘En nog onbevestigd: men zegt dat Maliki een heleboel mensen gaat ontslaan voordat de honderd dagen aflopen.’

Met de Arabische lente gingen ook Iraaken de straat op om te protesteren. De regering-Maliki beloofde in honderd dagen tot resultaten te komen. Die honderd dagen lopen eind juni af en de sjitische leider Moqtada al-Sadr heeft al aangekondigd dat hij zijn Mahdi-leger weer in het leven roept als de resultaten tegenvallen. Een schrikbeeld, want met name in Bagdad vochten tussen 2005 en 2008 het Mahdi-leger en aan Al-Qaida gelieerde milities een bloedige sektarische oorlog uit waarvan vooral burgers het slachtoffer werden.

In feite hebben alle politieke kopstukken van het huidige Irak hun eigen milities. Melkert: ‘Als je kijkt naar de geschiedenis van Irak, wat er vanaf 2003 en trouwens ook daarvoor is gebeurd – mensen die in het verzet hebben gezeten, tegen Saddam hebben gestreden en daarna zelf een kans hebben gekregen, maar in de grote chaos van een interne oorlog – dan is het

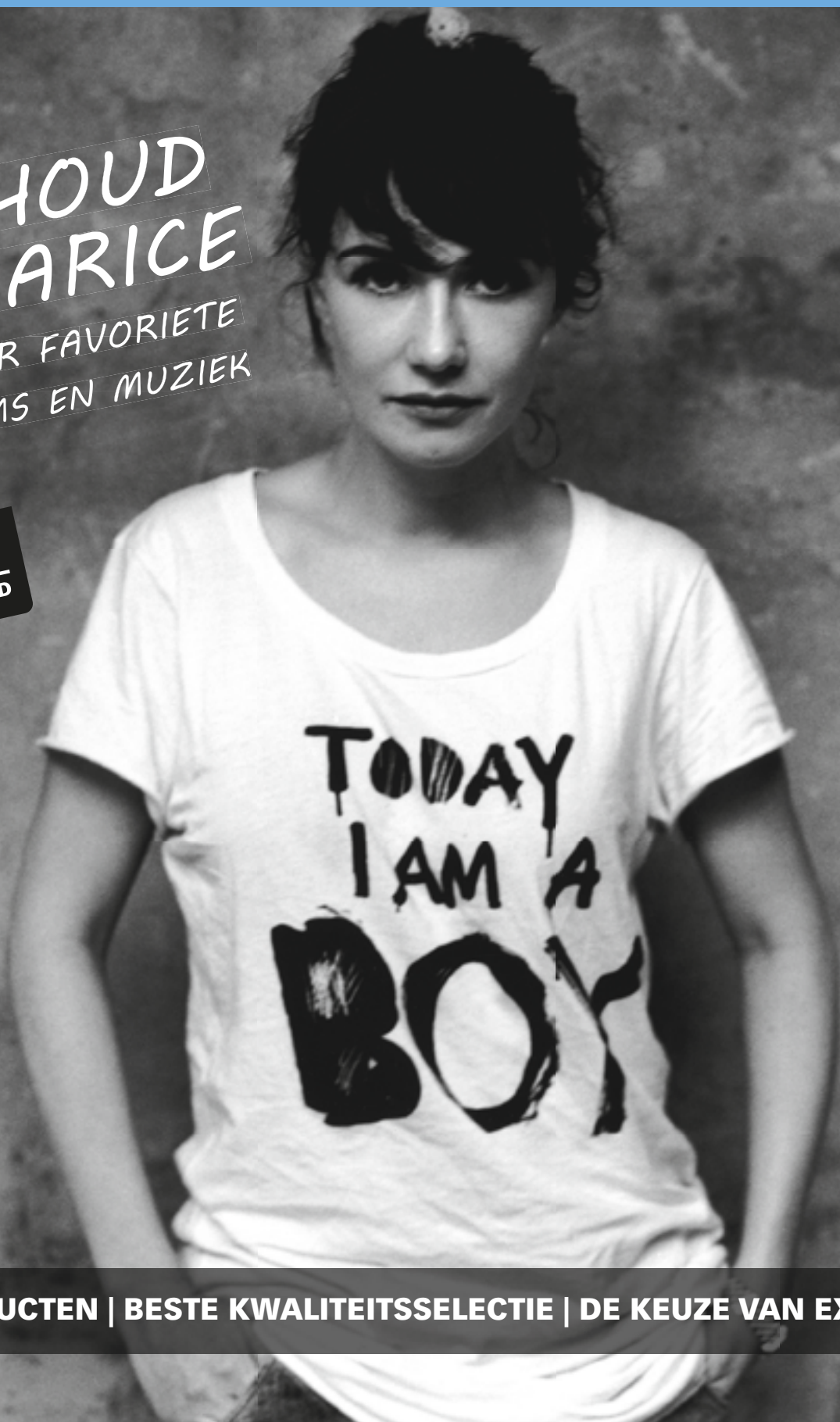

Melkerts kapstok, met helm en kogelwerend vest

DE INHOUD
VAN CARICE
ONTDEK HAAR FAVORIETE
BOEKEN, FILMS EN MUZIEK

Nu in:

VKSHOP.NL
webwinkel met INHOUD

UNIEKE PRODUCTEN | BESTE KWALITEITSSELECTIE | DE KEUZE VAN EXPERTS

heel moeilijk te bepalen wie waarvoor verantwoordelijk is. Het is belangrijk degenen die uiteindelijk het mandaat hebben gekregen te ondersteunen. In processen van verzoening, en daar zit Irak nog middenin, betekent het niet dat je voorbijgaat aan wat is gebeurd, maar dat je vooruitkijkt naar hoe een stabiele basis voor de toekomst kan worden geschapen, waarin fundamentele mensenrechten worden gerespecteerd.'

Nieuwe dictator

Terug in de villa dekken de obers de tafel. Zebari, Iraks minister van Buitenlandse Zaken, komt eten. Melkert zit op een witleren fauteuil en trekt zijn stropdas wat losser. Een ober brengt een blikje Heineken met een glas. Melkert blijft op zijn hoede – één negatieve uitspraak kan de wankelende samenwerking onder druk zetten. Maar in een land dat geen democratische traditie kent, ontpopt Maliki zich steeds meer als een nieuwe dictator. Of hij zich daar zorgen over maakt? Melkert: 'Ik moet daarin formeel zijn. Niet omdat ik niet bepaalde dingen zie of daar een mening over heb, maar als er reden tot zorg is, ligt de verantwoordelijkheid in de eerste plaats bij het parlement. Er is geen internationale bovenmeester nodig die zegt dat ze daarop moeten letten, dat doen ze zelf.' Unami probeert ook civiele organisaties te ondersteunen, benadrukt hij, zij moeten hun regering ter verantwoording roepen.

In Irak maakt men zich ondertussen zorgen over de invloed van Iran – veel van de wapens die gevonden worden komen uit dat land. Melkert afgemeten: 'Ik kan alleen zeggen dat er hier te veel wapens in verkeerde handen zijn.' Wil hij het ook niet weten? 'Ik wil alles weten, maar de vraag is wat ik daar vanuit mijn positie mee kan doen.' Dat is demotiverend, geeft hij uiteindelijk toe. 'Omdat je natuurlijk over middelen wilt beschikken om te voorkomen, in plaats van het gevaar te lopen dat je met vol-

'Het is nog een jong proces. Maar ik geloof dat er een punt is gepasseerd'

Met bodyguard op weg naar kantoor. 'Er komt een keer een einde aan dit werk'

dongen feiten wordt geconfronteerd. Absoluut. Tegelijk is dat de spanning die altijd in het VN-werk zit. Je hebt met soevereine staten te maken. Maar de VN is wel minder passief geworden met de jaren.' Hij verwijst naar Libië en Ivoorkust, waar de VN in feite partij heeft gekozen.

Irak lijkt ook steeds religieuzer te worden. Melkert nuanceert dat. 'De belangrijkste sjiitische geestelijke in Irak, ayatollah Sistani, meent dat religieuze autoriteiten advies geven aan hun volgers vanuit hun religieuze kennis en plicht, maar dat het staatsbestuur moet worden overgelaten aan anderen. Dat is een cruciaal verschil met Iran, waar de geestelijkheid de staat domineert.' Neemt niet weg, geeft hij toe, dat er uitbarstingen zijn van fundamentalisme: 'Het is meer dan incidenteel.'

Corrupte bende

Waar ligt de grens? Is invoering van de sharia bespreekbaar voor Unami? 'Die vraag kun je niet stellen, wij gaan niet over het rechtstelsel, behalve dat elementaire beginselen van rechten in acht moeten worden genomen, zoals gelijkheid tussen man en vrouw. Daar liggen al wat antwoorden in besloten.' Het gesprek gaat over op de corruptie. Voor veel Irakezen is het woord democratie synoniem geworden voor corruptie. Melkert: 'Het staat buiten kijf dat de regering voor een enorme opdracht staat om haar beloftes waar te maken. Dat verklaart ook die aankondiging van honderd dagen van Maliki. Men ziet dat er gepresteerd moet worden.'

Maar er is niet gepresteerd. 'Het is zeker zo dat op veel terreinen veel meer veel beter zou kun-

nen zijn gedaan. Maar twee dagen voor mijn aankomst vonden er aanslagen plaats op de ministeries van Buitenlandse Zaken en Financiën. Ik zal nooit vergeten dat ik een maand later mijn geloofsbrieven aanbood aan Zebari in een plastic tent. We gingen een gebouw binnen waarvan de helft van de voorpui was weggeslagen. Mensen liepen rond met foto's van omgekomen collega's. Dat was de enige echte testcase voor Maliki en zijn regering: grip krijgen op het geweld.'

Toch laaide het geweld, ingegeven door milities verbonden aan de verschillende politieke kopstukken, ook de afgelopen week weer op. Is hij niet adviseur van een corrupte bende? Melkert veert ineens op. 'Maar je adviseert ze over de juiste dingen. Uiteindelijk is elke regering ook geïnteresseerd in het behouden van steun. Spanningen en allerlei pogingen om toch wat van die checks and balances weg te duwen zullen er zeker nog geruime tijd zijn. Het is nog een jong proces. Maar ik geloof dat men ergens een punt is gepasseerd, de geest van verscheidene partijen en een rechtelijke macht krijg je echt niet zomaar terug in de fles. Met alle revoluties in de regio al helemaal niet meer.' Het is tijd om af te ronden. Het gevolg van Zebari kan elk moment arriveren. Melkert gaat nog even naar boven om zich op te frissen, voordat hij weer plaatsneemt aan de gedekte tafel. ■